

YARIŞMACI BİR DÜNYADA GÖNLÜMÜZ

Prof. Dr. Ahmet İNAM

ODTÜ Felsefe Bölümü Başkanı

Yarışmacı Dünya ve Gönlümüz başlığı altında birlikte belki bir sohbet ortamı kurmaya gayret edeceğim ama umarım birçoğunuzu hayal kırıklığına uğratmam.

Bu “dünya” denen gezegende insanın var olma mücadelesi insanın tarihi kadar eski. Öncelikle hayatta kalmak, düşmanlarıyla mücadele etmek, yiyecek bulmak, neslini devam ettirmek mecburiyetinde; bunun için, hem doğa şartlarıyla mücadele etmiş, hem zaman zaman birbiriyle savaşmış ve birçok mücadeleler sonucunda, yüz yıllar, bin yıllar ardından bu zamana kadar insan denen canlı türü gelebilmiş.

Tabii, bir açıdan baktığımız zaman, insanlık tarihi acılar, felaketler, kötülüklerle dolu gibi gözüküyor ama bir açıdan baktığımız zaman da, büyük başarıları var; sanat oluşmuş, bilimi meydana getirmiş, gökyüzüyle ilgilenmiş, İlahi değerlerin farkına varmış, kendine göre belli bir inanç düzeni, -farklı farklı yaşanıp algılsa da- bulmuş. Dolayısıyla, birlikte yaşadığı diğer canlılardan belli bir farklılığı da var insanın.

Geldiği noktadan baktığımızda, şu an yaşadığımız dünyayı düşündüğümüzde nasıl bir dünyada yaşıyoruz?

Sizin çalıştığınız Kurum açısından da sürekli olarak yüzümüze çarpan bir gerçeklik var; yarışmacı dünyada yaşıyoruz. Dünyada artık, hiç kimsenin de elinde olmayan, hiç kimsenin tek başına yönetemeyeceği, belki herkesin biraz iradesinin dışında dönen bir çark var; teknoloji üretilecek, ona uygun pazarlar bulunacak, üretim ve tüketim yapılması gerekiyor ve bu çark sürekli olarak dönecektir.

Geriye gidiş yok. İnsan bir zamanlar, hayatın sorunlarını çözebilmek, hayatta kalabilmek için kendine uygun bir alet yapmaya çalışmış, diyelim ki, taştan veya ağaçtan bir sopa elde etmiş ve zamanla onu geliştirmiş, teknolojiyi oluşturmuş. Eskiden, elindeki sopayı kendisi yönetebilirken, yüz yılların, bin yılların ardından artık sopa onu yönetmeye başlamış. Yani, teknoloji bir aletken, teknoloji, kullanabileceğimiz bir imkânken, artık teknoloji, bizim irademizin

dışında, kendi başına çalışan bir düzen hâline gelmiş; zor bir dünya meydana gelmiş. Belki de, tarihine baktığımızda, her zaman dilimi için dünyanın hiç de kolay olmadığını söyleyebiliriz ama, şu anda yaşadığımız dünyanın kendine özgü zorlukları içerisinde, geçmişten de ders alarak, acaba daha güzel bir dünya, haksızlıkların daha az olduğu, zulmün, sömürünün, insanların birbirine eziyet etmesinin daha az olduğu, güzelliklerin daha fazla yaşandığı bir dünya tasavvuru içerisinde, böyle bir dünyayı elde etmek çabasını düşündüğümüzde, yaptıklarımız ve yaşadıklarımızla bu tasavvurumuz ve bu tasarımız hakkındaki, arasındaki boşluğu, uçurumu nasıl çözebiliriz, nasıl anlayabiliriz, nasıl aşabiliriz? Soru şu arkadaşlar: Biz insanlar olarak böyle bir hayatı hak ediyor muyuz etmiyor muyuz? Eğer bu hayata, olumlu, güzel bir hayat dersiniz, eğer bu açıdan bakarsanız, elbette, insan gayret etmiş, çabalamış ve güzel bir dünya oluşturmuştur diyebilirsiniz. Ama öyle değil. Güzelliklerin ve derin ve ağır çirkinliklerin yaşandığı bir dünyadayız. Milyonlarca aç var. Karnı doyanlar da mutsuz değil mi? Avrupa’da insan belki, -tırnak içinde- altyapı problemlerini çözmüştür, elektrik kesintileri yoktur, çeşmeyi açtığı zaman suyu akıyordur, teknolojik olarak konformizmin içindedir ama, yalnızdır, hayatın anlamı konusunda ağır problemleri vardır, “yahu, neden yaşıyorum acaba, neyi umut edebilirim, hangi değerlere göre hayatımı sürdürebilirim”, bunu bilemiyordur.

Bir taraftan aç, sefil insanlar, bir taraftan, sefalet problemini çözmüş, karnı doymuş, ev bark, teknoloji sahibi olan insanlar, ama içleri rahatsız, mutsuz, öbür taraftan, dünyanın birçok bölgesinde süren savaşlar ve ortada dönen insan hakları, demokrasi, eşitlik, özgürlük gibi kavramlar, içi boşaltılmış ve o kavramların arkasına saklanılmış, insan hırsı ve dünyayı ele geçirme çabası insanı bayağı bir karamsarlığa itiyor arkadaşlar.

Bakın, Batı kültürü bugün dünyaya hâkim gözüküyor değil mi? Nedir kökü? Bilebildiğimiz kadarıyla kökü, bir yerden başlatırsak, eski Yunan kültürü değil mi? Eski Yunan kültürü nasıl bir kültürdü diye sorarsak, eski Yunan kültürü, eski Yunancadan çıkan bir kelimeyle söylersek, “agon mistik” bir kültürdü. “Agon” sözünü; çatışma, yarışma, rekabet, müsabaka, birbirini geçme kavramlarıyla anlatabiliriz.

Eski Yunan öyle bir kültür oluşturdu ki, bu kültürde insanlar sürekli olarak birbirleriyle yarışıyorlardı (olimpiyatlar filan oradan), spor alanında yarışıyorlardı. İnsanlar bir araya geliyorlardı. Birbirleriyle çok konuşan, sürekli olarak muhabbet, tartışma, kavga, dövüş, küsüşme yapan bir kültürdür. Eski Yunan kültürü, insanlararası etkileşimin son derece yüksek olduğu, bir açıdan baktığımızda, cıvıl cıvıl bir kültürdü. Bu kültür içerisinde bir yarışma ruhu hep vardı. Tiyatro eserleri yarışma adına yazılır ve hemen, “bakalım bu yıl

tragedyalar yarışmasında kim kazanacak” veya insanlar bir araya gelir, bir konu açılır, “bakalım bu konuda hangimiz daha iyi konuşacağız” diye yarışma olur.

Demek ki, bu tip, insanların birbiriyle yarışması, birbirini aşma çabası, Batı kültürünün köklerine, pınarına, kaynağına indiğimiz zaman, var. Tabii, Batı kültüründe bir başka şey daha var. Homeros’un belki Odysseia adlı destanına baktığımızda, biliyorsunuz, Troya Savaşının ardından Odysseus, memleketi İthaka’ya dönmek istemektedir ve 20 yıldan fazla bir süre süren bir dönüş yolculuğu, yuvaya dönüş macerası vardır. O dönüş sırasında Odysseus inanılmaz zorluklarla karşılaşır; canavarlar, tanrılar, tanrıçalar, büyük felaketler, düşmanlar çıkar. Ama Odysseus, müthiş iş bilir, sorunların üstesinden gelebilir, bizim Anadolu deyimiyle hayın (çetin, acar, yılmayan, usta) bir adamdır, yani problemler çıkar ve hemen çözüm bulur. Mesela ne gibi diyebilirsiniz? Efendim, denizciler sirenlerin yanından geçtikleri zaman, -sirenler, insanlarla tanrılar arasındaki bir çeşit perilerdi, bizim kültürden belki melek diyebileceğimiz varlıklar- bunlar denizlerde, kayaların üzerinde yaşıyorlar ve inanılmaz şiddette ses çıkartıyorlar. Bugün hâlâ siren sesi kullanıyoruz ya, siren aslında periler. Bu çıkardıkları seslere, o kayalıkların yanından geçen gemiciler tahammül edemiyorlar ve kendilerini deniz atıyorlar ve ölüyorlar. Odysseus, bu siren kayalıklarından geçerken, böyle bir felaketle karşılaşacağını bildiği için, gemideki bütün arkadaşlarının ve kendisinin kulağını balmumuyla tıkıyor ve kendilerini geminin direğine bağlıyorlar. Belanın nereden, nasıl geleceğini önceden kestirip tedbir alma düşüncesi demek ki Batı geleneğinde, Batı kültüründe, Batı’nın destanlarında bakın zaten mevcut. Hayat problemleri, alinyazısı dediğimiz, tabiatın gelen büyük felaketler, bunlara karşı tedbir alma meselesi ve bunların üstesinden gelme çabası bu kültürün kendi içinde olagelmıştır.

Böyle bir geçmişten gelen ve bugün teknolojiye büyük ölçüde hâkim olan, sosyal bilimler, tabiat bilimleri alanlarına, büyük ölçüde piyasaya, teknolojiye, iletişim ağlarına, medyaya egemen olmuş bir kültürün çevirdiği çarklarla işleyen bir dünyada yaşıyoruz ve bu dünyada var olmak zorundayız. Bu dünya içerisinde kaybolmamak, bu dünya içerisinde kendi değerlerimiz, kendi geçmişimiz, kendi varlığımızla dik durmak durumundayız.

Şimdi Türkiye’de yapılan tartışmaların bir kısmında, bizim zamanımızda pek konuşulmayan veya konuşulsa da belki başka bağlamda konuşulan tartışmaların yapıldığını görmekteyiz. Efendim, dünyada hızlı bir küreselleşme gerçekliği, süreci varmış, dünya bir küreymiş, -evet, geometrik olarak öyle- yani bu dünya bir köymüş. Biz de o köyün içerisinde bir haneyiz, belki birkaç hane de olabiliriz. Dolayısıyla, ha Türk olmuşsun, ha Anadolu’lu olmuşsun, ha Amerikalı, Fransız, fark etmiyormuş. İnsanlık diye bir şey varmış, hepimiz kardeşmişiz.

Tabii, bunu söyleyen insanlar, o “köy” dedikleri şeyin muhtarı olunca böyle bir teori ortaya atmalarından tabii ne olabilir? Fakat şu gerçek her zaman başımızın üzerinde ve bizi uyarmaktadır: Bu gezegendeki hayatın devam edebilmesi, çeşitliliklerin ve farklılıkların muhafaza edilmesiyle sağlanabilir. Bir örnekleşme kadar tehlikeli bir gidiş olamaz arkadaşlar. Bu belki, en azından sosyolojik, ekonomik, kültürel boyutları olan bir iddia olabilir ama, her şeyden önce ekobiyolojik bir gerçekliktir. Canlı türlerinin hayatlarını sürdürebilmeleri için onların çeşitlenmeleri gerekir. Çok sık verdiğim bir örnek; neden yüzlerce farklı çeşide sahip olan kelebek türü var? Çünkü, bir hastalık geldiği zaman, aynı olsalardı bütün kelebekler ölüp gidecekti. Hayata karşı direnebilmek, çeşitlilik ve o çeşitliliğin verdiği zenginlikle olabilir. Fert olarak, birey olarak düşündüğümüzde de, bizim hayatta başımıza gelen felaketlere karşı, yaşadığımız ağır hayat travmalarına karşı direnebilmek, bu çeşitlilik ve zenginliğe sahip olmakla sağlanabilir diye düşünüyorum; yoksa çabuk göçersiniz. Hayatınızı tek bir insana bağlamışsanız, tek bir düşünceniz varsa, yaşam ufkunuz çok darsa, her şeyi tek bir kavram üzerinde ve çok dar biçimde görebiliyorsanız, hayatın büyük sillelerini yediğinizde ortadan kalkmanız çok daha kolay olur.

İnsan, zenginlikler varlığıdır, insan imkânlar varlığıdır. İnsan, zannettiğinden çok çok daha güçlüdür. Dolayısıyla, o gücümüzü toparlayabilmek, içimizdeki o enerjiyi sürekli olarak canlandırabilmek ve güçlendirebilmek, iç dünyamızı çeşitlendirebilmek, zenginleştirebilmek, sanırım, sürekli olarak bizde yaşatılmaya çalışılan bu rekabetçi, yarışmacı dünyada, geleceğe daha güzel bir insan taşımak adına yapabileceğimiz en önemli görevlerimizden biridir, yani kendimizi zenginleştirmek, yaşadığımız kültürün zenginliklerini keşfetmek, ortaya çıkarmak ve o zenginlikleri giderek çoğaltmaktır. Ruhları daralmış, sıkışmış, kafes içinde bırakılan, sürekli “ya o ya o” seçenekleriyle karşı karşıya bırakılmaya çalışılan, medya aracılığıyla, eğitim düzenleri aracılığıyla dar ve karanlık bir dünya görüntüsü verilmeye çalışılan genç gözler, genç yürekler, genç beyinler, bizler bu hayat dediğimiz mücadele içerisinde belki de ezim ezim, -Türkçede öyle deyimler olabilir değil mi?- ezilmekteyiz.

Kendi gücümüzün, kendi zenginliğimizin, kendi yaratıcılığımızın, kendi zekâmızın ve aklımızın yeterince hakkını vermediğimizi düşünmekteyim. Her nedense bize sürekli olarak bir karamsarlık havası aşılanmaktadır. Bana sorarsanız, -tabii Batı’yı fazla suçluyor gibi de görünmek istemiyorum, elbette çok olumlu boyutları olan bir kültür Batı kültürü- Batı’nın özellikle Hristiyan hayat anlayışının, bakışının getirdiği bir melankoli var arkadaşlar. Bir defa, Hristiyan, anasının karnından suçlu doğuyor, günahkârdır ve vaftiz edilmesi, temizlenmesi gerekiyor. Bu suçluluk, belki bu ilk günah düşüncesi, onun belki bilimde, teknolojiye ilerlemesine yol açan nedenlerden biri de olabilir. Bizim kendi

kültürümüzde, biz temiz fitrat üzerine doğduğumuz için belki çok fazla rahat olduğumuzdan, değil mi? zaman zaman gaflet içerisine düşüyor olabiliriz; yani, bu yaşadığımız hayattan aşırı memnuniyet. Memnun olmayanlarımız da ne yapıyor biliyor musunuz? Devamlı şikâyet ediyor, yakınıyor, “Allah belasını versin, bu hayatta yaşanmaz” filan diyor, akşam rahatlıyor, uyuyor ve bitiyor; ama Batılı öyle değil. Batılı, hayatın olumsuzluğunu görüyor ve olumsuzluk onun ruhuna bıçak gibi saplanıyor, çıkmıyor. Adamın babası ölüyor, unutmuyor yahu; bizim babamız ölse, arkadaşım gelip “insanların babaları vardır ve ölümler üzülmeye lüzum yok, unutalım” diye beni avutur, sonra mezarına gidip dua edebiliriz filan, bitti. Ama bir ölüm düşüncesi Batılı insanı alıyor ve başlıyor metafizik, başlıyor düşünme; acaba ölümü yenebilir miyim? Bilim sahasında, bu hayat karşısında yaşadığı travmadan dersler çıkarmaya başlıyor. Biz unutup gidiyoruz. Kendi aramızda konuşuyoruz, “böyle mezar mı olur, böyle bilmem ne mi olur”, “babamı kurtarabilirdim ama, namussuz cerrah” filan deyip şikâyet ediyoruz, söyleniyoruz söyleniyoruz ve söylene söylene, hayatımızı kökten değiştirmeden, sürüklendiğimiz bir hayat akışı içerisinde öyle yaşayıp gidiyoruz. Ama Batılı, yaşadıklarıyla kendisi arasına mesafe koyabiliyor, yani yaşadığı o ağır hayat tecrübelerinden önemli sonuçlar devşirmeye, elde etmeye çalışıyor. Bu özelliği onda bir derinlik oluşturuyor. O derinlik sayesinde hem tabiat bilimleri alanında, hem sosyal bilimler alanında, teknoloji alanında, tıpta, mühendislikte teoriler inşa edebiliyor. Biz de ne yapıyoruz? Biz de, onların ortaya koyduğu teorileri öğrenmekle ve onların çizdiği gündem içerisinde, sözde, akademik çalışmalar yapmakla kendi hayatımızı anlamaya çalışıyoruz.

Zaman zaman karamsarlığa düştüğümde şöyle bir şey diyorum (ne dersiniz bilmiyorum): Yahu, biz galiba yaşamıyoruz arkadaşlar be, yaşattırıyoruz, yani sürekli olarak itiyorlar. “ben bu bölüme girmek istemiyordum”; bir uyanıyoruz, bölümü bitirmek üzereyiz, bitmiş. Anam babam karar vermişler dershaneye sokmuşlar; “burada ne arıyorum?” Yahu, ben bu adamla evlenmek istemiyordum ama bir bakıyorum, aradan 10 sene geçmiş, çoluk çocuk olmuş. Ne oluyoruz? Belki, ne olduğunu geç anlıyoruz değil mi? Bir yerlere böyle koştur Allah koştur. Ne oluyor yahu, bu gidiş nereye doğru? Eskiden sinema çıkışları olurdu, -artık öyle sinemalar da kalmadı, mesela Kızılay’da öyle Büyük Sinema diye bir sinema var- yani insanlar büyük bir kalabalık hâlinde sinemadan çıktığı zaman -şimdi galiba statlardan öyle çıkılıyor- kendinizi bir bırakıyorsunuz, kalabalık sizi götürüyor bir yere zaten. Siz, “yahu nereye gideyim” filan demeden, “annem biliyor zaten, anne ben nereye girmem lazım?”, “evladım, sen önce bu dershaneye, sonra bu dershaneye, okul bittiği zaman da şununla evlendireceğiz”, bitti yahut öyle demese bile, zaten okuduğum dergiler, gazeteler, arkadaşlarım benim hayatımı çiziyorlar. Yahu, benim hayatım üzerinde

bir karar verme gücüm yok mu? Vallahi, “Hayatta Nasıl Karar Verebilirsin” diye çok satan bir kitap var, yeni çıktı, okudunuz mu, 10 derste hayatınız hakkında kararı veriyorsunuz, bitiyor. Her şeyin cevabı var, uzmanları var. “Bana dairede böyle diyorlar” falan, canın sıkılıyor, cebinde para varsa, 300-500 lira verip psikiyatristin koltuğuna yattın mı, oh, rahatlıyorsun. İlacı var, hap var hap. Hapı yuttunuz mu, oh, ey hayat, sana karşı hapı yutarak yaşamaya devam ediyorum, problemlerim orada durabilir, hapım sağ olsun, o problemlerin hiçbirini çözmemeye de gerek yok, hapım çözüyor. Yani bütün mesele o hapı yutmaktadır.

Yahu arkadaşlar, neden hapı yutalım? Hayatımızın sosyolojik problemleri, psikolojik problemleri, ekonomik problemleri, kültürel problemleri, hepsinin çözümü farmakolojik; böyle bir şey olabilir mi? Karı-koca kavga ediyor, hekime gidiyor. Kardeşim, problem medikal değil, tıbbın problemi değil ki, o adam neden çözsün; psikiyatrist filan ama, o tıp doktoru. Senin problemin, iki insanın bir arada hayatı nasıl paylaşacağı problemi. Her şeyi medikalize etmişiz, her şeyi tıbbi hâle getiriyoruz. Her şeyin bir hapı olduğunu düşünüyoruz. Dershaneye gidiyoruz, öğretmen diyor ki, “bak, b, c şıkları var, c’yi işaretle c’yi.” Neden öğretmenim? “Ben sana öyle diyorum oğlum, gerek yok, 70 saat düşünürsen, arkadaşların üniversiteye girer, sen kalırsın, düşünme, olabildiği kadar hızlı çöz” diyor. “Aa, salak düşünüyor, sen düşünme dur, biz gidiyoruz...” Değil mi; hep düşünenler geride kalabilir veya düşünürseniz kuyrukta önünüze hep böyle kaynak yaparlar, size hiç sıra gelmez. “Aptal düşünüyor...” Düşünmesi gerekiyorsa zaten büyükler düşünüyor; sizler büyüklerin ceketlerine, eteklerine yapışacaksınız, büyüklerimiz sizin yerinize düşünecekler.

Bizim Sandıklı’da bir laf vardır; hep rahmetli dayım söylerdi. Çocuklar çok doğrucu ve dürüst. Dayım, ilkokul öğretmeni idi; bir sürü çocuğu vardı, bir de biz yanına gitmiştik, kardeşimle bana da bakmak zorundaydı. Elektrik parasını ödeyememiş, elektrik tahsildarı gelir, tahsildara, “3 gün sonra maaş alacağım, vallahi billahi ödeyebilirim” filan diye yalvarırdı, biz çocuklar da tahsildara, “yalan söylüyor yalan söylüyor, bunun parası var, sakladı” filan derdik. O zaman bizi bir kenara çekerdi, Sandıklı şivesiyle, “bi bilen va mı, susala” derdi; yani, “ben, büyüğün olarak biliyorum bunu, sana sus diyorum, sus.” Büyükler bilir, küçükler, büyüklerin bildiklerini kabul ederler ve uyarlar; hayat böyle bir hayattır. Büyüklerin dediklerini izlersen, büyüklerimizin yolundan gidersen doğruyu bulursun; böyle öğretiliyor.

Arkadaşlar, böyle bir hayat karşısında zaman zaman kendi kendimle kaldığımda, herhangi bir insan olarak diyorum ki, yahu, Allah Allah, bana hayatı böyle anlatıyorlar ama hayat böyle bir şey olmaması lazım, başka bir şey olması lazım. Bu doğru bu yanlış, bu güzel bu çirkin, bu kaka bu cici; hep öğretiyorlar. Ben de devamlı kabul etmek durumunda kalıyorum (“olur efendim, pekâlâ, nasıl

tensip buyurursanız, nasıl uygunsa efendim”), çünkü kabul ettiğim zaman mükafat veriyorlar (takdir, teşekkür, diploma, maaş, kadro, makam.) “yahu böyle olmaması lazım, burada başka bir şey olması lazım” demeye başlıyorsunuz. Belki herkes demiyor. Bir kısmı çok rahat olabilir. Böyle diyebilenler ile bir şey keşfedilmeye başlanıyor arkadaşlar, yani gönül, gönül, gönlünüzü fark etmeye başlıyorsunuz; bir dakika yahu, ne oluyor, hayat bu kadar olmamalı, ben böyle biri olmamalıyım, bana herkes böyle diyor, ama ben böyle değilim galiba, ben başka bir şeyim, başka taraflarım da olmalı. Bir kitap okuduğunuz için veya birileri size söylediği için değil yaşadıklarınızın ardından kendi kendinizle karşılaşabildiğiniz için veya karşılaşmaya yatkın biri olduğunuz için bu soru sizin ruhunuzda çınlamaya başlıyor; hayır, hayat bana anlatıldığı gibi yalnız böyle olamaz, ben bu kadar olamam, böyle biri olamam, ben bunlardan daha farklıyım, daha zenginim, daha çeşitliyim veya daha azım. Herkes beni methediyor ama burada bir numara var, ben onların dediği gibi biri olamam; işte bu, insanın kendini, iç dünyasını görebilmesi, kendi iç âleminin kapılarının ve pencerelerinin eşliğinde durabilmesi anlamına geliyor. Bizim kültürde buna “iç seyir” deniyor. İç dünyamıza doğru yolculuk yapma dediğimiz bir yolculuk başlangıcı içinde olabiliriz ve maalesef bu yolculuk, bu yeryüzü dediğimiz gezegende herhâlde sayı olarak çok az sayıda insanın fark edebildiği bir yolculuktur. Bize göre yolculuk, gemiye, uçağa, otobüse, arabamıza binip bir yerlere gitme, hep dışarı yapılan bir şeydir. Haritaya bakarsınız, “Kanada’ya gitmemiştim, yolculuk oraya” dersiniz ama Kanada’ya gitmekle siz değişemezsiniz çünkü Kanada’ya kendinizi götürüyorsunuz. Bazıları vardır, “Amerika’da 10 sene kalsam müthiş değişir gelirim” der. Amerika’ya gittiğin zaman yine kendini, kendi dünyanı, kendi değerlerini götürüyorsun. Sanıyoruz ki, tebdili mekânla, yani dıştaki değişikliklerle kendimizi değiştirebiliriz. Arkadaşlar, bu gerçekleşebilir elbette ama iç âlemimizin buna destek vermesi gerekiyor.

İç âlem diye bir âlem mi var acaba, içimizde ne var, röntgenini çektiğim zaman ben bir şey görmüyorum, kemik var, bağırsaklar var, dışımızda ten, cildimiz, derimiz var, içimizde de et, iç organlar var, iç âlem diye bir şey var mı gerçekten? Var. Düşüncelerimiz var, duygularımız var, hayallerimiz var, değil mi? Kendi içimizde belki birçok insan da olabilir. Zaman zaman içimizde, kendi kendimizle konuşur vaziyette kendimizi yakalayabiliriz. Belki içimizde tek kişi de yoktur, birkaç kişi olabilir. Bunu bir kişilik bozukluğu veya bir psikolojik parçalanma olarak anlatmıyorum, içimizdeki sesleri dinleme adına anlatıyorum, çünkü ben, insanın polifonik bir varlık olduğunu düşünmekteyim; yani biz çoksesliyiz. İçimizde bir orkestra olduğunu düşünüyorum; vurmali, üflemeli, yaylı çalgıları çalanlar, değişik enstrümanlar vardır ve onun bir şefi olabilir değil mi? Baki kalan bu kubbede hoş bir seda olacağı için, biz insanların, geleceğe

birakacağımız güzel sedalarımızın, senfonilerimizin, şarkılarımızın, türkülerimizin olması lazım. Onun için, belki içimizdeki orkestrayı harekete geçirmek gerekiyor. Halbuki, ne oluyor onun yerine? Birisi CD'leri içimize takıyor, otomatikman çalıyor. Ama bunu biz yaratmadık ki, birisi şey yapmış. Biz, bir müzik aleti, müzik çalan bir aygıt hâline geliyoruz. Bizim kendimize özgü bir sedamız, kendimize özgü bir sesimiz ortalıkta gözükmüyor; ne hazine bir şey. Böyle miyiz, yani birileri bize sürekli olarak bir şey dikte ediyor, dayatıyor ve hep bunu yapmak durumunda mıyız?

Gönlümüzün keşfi, içte kendimizle karşılaşabilme dediğimiz noktada ve anda belki veya bir süreç içerisinde oluyor. “Siz hiç kendinizle karşılaştınız mı” sorusu önemli. “Vallahi, ben başkalarıyla da karşılaşıyorum arkadaş.” Siz, herhangi bir insanla hayatınız boyunca karşılaştınız mı? “Elbette, devamlı selam veriyorum, günaydın, nasılsın diyorum.” Hayır, o manada değil, bedeniyle karşılaşmadan söz etmiyorum; siz, herhangi bir insanın ruhuyla karşılaştınız mı, siz, herhangi bir insanın gözlerinin içine bakarak, o gözlerin arkasında bulunan düşünce dünyasıyla, duygu dünyasıyla karşılaşabildiniz mi, siz herhangi bir insanın iç dünyalarına onunla birlikte seyahat edebildiniz mi? Kendi içimize seyahat, başka insanların içlerine seyahat ederek, onlarla karşılaşarak öğrenilebiliyor. Tabii burada sanat çok önemli arkadaşlar. Okuduğumuz romanlarda, kitaplarda, müzikte, resimde, heykelde, bütün bunlarda, insan denen varlığın derin iç dünyası ve mana âlemine doğru bir gezi yapma imkânımız ve bu zenginlikleri görebilme imkânımız her zaman olabilir. Elbet, bir hayatımız var, bu hayatımız, hayatımızı sürdürebilmek, var kılabilmek, ayakta durabilmek için koşuşturmalarla geçiyor; ama biz sadece ondan ibaret değiliz. Biz tek bir hayat değiliz; biz, çok değişik hayatlardan oluşmuş bir hayatlar bileşkesiyiz belki. Dolayısıyla, her birimizin o iç dünyalarına seyahat ederek, o iç dünyalarımızı şiirle, edebiyatla, müzikle, resimle, sanatın her dalıyla, düşünceyle, bilimle, inanç düzenleriyle zenginleştirmemiz gerekiyor. Böyle bir insan olma mücadelesi, sorumluluğu duyanların sayısı bu dünyada arttıkça belki bu dünyadaki çirkinliklerin, zulmün, açlığın, felaketin yavaş yavaş giderek ortadan kalkabileceği gibi bir hayalim, umudum var. Tabii, ne kadar gerçektir bilmiyorum.

İşte, insanın gönlüne doğru seyahatinde, gönlü keşfetmesinde arkadaş şu özellikleri yakalaması önemli

Gönül, özerk insanların yaşayabildiği bir yaşantılar bütünüdür. Özerk, yani müstakil, bağımsız bir insan değilseniz, gönül sahibi olabileceğiniz konusunda da kuşkularım vardır. Başka hayatları, başka insanları taklit ederek gönül sahibi olamazsınız. Gönül, ruhsal ve manevi anlamda istiklâl gerektiren, bağımsızlık gerektiren bir çabalar bütünüyle kavuşulabilen bir özellik.

Gönül, bu bağımsızlıkla birlikte, neyi insandan bekler? İçtenliği bekler. Numara ile stratejik taktiklerle, kendinizi başka türlü gösterme çabasıyla gönlünüzü yaşayamazsınız. İçten ve dürüst bir insan değilseniz, gönlünüze kavuşma şansınız yoktur. Etrafa nasıl bir görüntü verirsiniz verin, asıl gönül yaşantısı, içinde yaşadığınız yaşantıdır. Dolayısıyla, o bağımsızlık ve içtenliğin çok çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Gönlü yaşamakta bir başka özellik, açıklıktır arkadaşlar. İki manada açık (bakın, Türkçemizin güzelliği): Söyledikleriniz, sözleriniz açık olacak, insanlarla olan iletişiminizde, onlara ilettiğiniz iletiler, mesajlar açık olacak, lafı bulandırmayacaksınız, neydiği belirsiz, kapalı, muallak anlamlar taşıyan kelimelerle konuşmayacaksınız; açıklık, açılabilirsiniz, sizden farklı olana açılabilirsiniz, sizin gibi düşünmeyene, size düşman olana açılabilirsiniz, çünkü biz, en fazla bilgiyi ve en fazla dersi, bize karşıt olanlardan, bize düşman olanlardan öğrenebiliriz. Biz neden korkuyoruz? Düşmanımın düşüncelerini öğrenirsem kendi düşüncelerimden sapmış olabilirim, kendime ihanet etmiş olabilirim; eğer ben sevmediğim bir insanı anlarsam onu sevebilirim, halbuki ben ondan nefret ediyorum, onu sevmek istemiyorum, çünkü o bana devamlı haksızlık yapıyor, ben de ona haksızlık yapmak istiyorum, intikam almak istiyorum, kızdığım, ortadan kaldırmak istediğim bir insanı neden anlamaya çalışayım, neden ona kendimi açmaya çalışayım? Böyle düşündüğümüz zaman işte gönlümüz elimizden kaçıyor, gönlümüz bizi terk ediyor.

Nihayet arkadaşlar, gönül sahibi olmak; bizden, bütün ömrümüz boyunca, ayağımızı, bedenimizi hareket ettiremeyecek kadar hasta olmadıkça, bunamadıkça, akli melekelerimizi, imtiyaz kabiliyetimizi yitirmedikçe kaybetmeyeceğimiz en önemli enerjimiz, coşkumuzdur, heyecanımızdır, merakımızdır. Gönül, ancak coşkun insanların yaşayabileceği bir hâldir, bir durumdur. Yılgın, bıkkın, korkak, geri çekilmiş, vazgeçen, tereddütlü; bu insanların gönülle irtibatı mümkün değil. Gönül, çok büyük bir azim, kararlılık, coşku ve bağlanma istiyor. “Budur” diye karar verip her ne tehlike karşımıza çıkacaksa, bunu göze alıp büyük coşkuyla yürümemiz lazım. Açık olduğumuz için, açık bir yürekle, ruhla yolculuk yapmaya çalıştığımız için herhâlde büyük ölçüde düşmanlıkların, kötülüklerin de uzağında kalma durumumuz olabilir.

Söylediklerim, hayatın içinde koşuşturan, hayatın çok somut ve ağır problemlerini yaşayan birçoğunuza, -özür dileyerek argo bir deyim kullanayım- tıraş gibi gelebilir. Ama biliyor musunuz; gönül dediğimiz şey tıraşlarla açılabilir. Yaptığımız geyik de olsa bu muhabbete ihtiyacımız var. Birbirimizin elinden tutmaya ihtiyacımız var. Birbirimizin gözlerinin içine bakmaya ihtiyacımız var.

Sevgiye ihtiyacımız var ki sevgi çok zor bir şey. Tabii, çok eleştirel ve çok düşünerek yaşayabilmek de tabii yaşama ustalığı isteyen bir şey.

Sanıyorum, iç dünyamıza yolculuk yapabiliyorsak, orada eksiklerimizi, kusurlarımızı görebiliriz ve görmekten de korkmamak gerekir. Yahu, aynaya bakıp ah seni gidi seni, bak yine... Mesela şu arkada benim karım olsa, “ha, yine başladı palavraya...” Ama ben böyleyim. Evet, ben palavra atıyorum arkadaşlar; çünkü inanıyorum ki, bu dünyanın, sizin palavra dediğiniz şeylere ihtiyacı vardır. Sizin doğru diye bildiklerinizin palavra olmadığını nereden biliyorsunuz? Hayale ihtiyacımız var, fanteziye ihtiyacımız var. Yerçekimi var, tamam, ama yerçekimine rağmen biz insanların kanatları olabilir. Hadi hep beraber uçalım; uçabiliriz, uçabiliriz. Umudumuzu, hayalimizi yitirmeme, gerçeklerin üstünü örterek değil, gerçeklerin acısını yüreğimizde duya duya yaşama sevincini de içimizde duyabiliriz. Yaşama sevinci yalnız aldanan ve gafil insanların duyduğu bir şey değildir; hayatın gerçeklikleri ve zorlukları karşısında da yaşama sevinci duyabiliriz. Bunu bizim insanımız çok iyi anlamış arkadaşlar. Türkülerimizi içtenlikle bir dinlediğinizde, en ağır yaşam travmaları karşısında Anadolu insanının attığı feryadın içinde yaşama sevinci hep vardır; onu kaybetmemek lazım, çünkü insana duyduğumuz saygıdandır, bu hayatı yaşamak zorunda olduğumuz için. Vazgeçmek kolay. Mesela bizim stoa filozofları, -bitireceğim dedim, bir türlü bitiremiyorum- “kapı açık” derler. “Kapı açık” ne demek? Yani intihar edebilirsin. Ben intiharı neye benzetiyorum biliyor musunuz? Eğer fizyolojik filan bir probleminiz, beyninizde ur veya nörolojik problemleriniz yok ise, ayakkabınızı elinize almışsınız, parmaklarınızın ucuna basa basa kaçmaya çalışıyorsunuz, yani bir çeşit tüyme. Ama yok öyle tüymek yahu. Yaşayacaksınız arkadaş. Yaşamak zorundayız, çünkü bu hayat tek bize ait değil, bu beden yalnız benim değil. Ben bu ülkenin, bu dünyanın vatandaşıyım ve bu dünyadaki herkese karşı sorumluyum ve borçluyum. Sıkışınca tüymek, yok öyle bir şey; o zaman borçlu ölürüm arkadaşlar. Borcumu ödemek için bu hayatı sürdürmek ve borcumu ödemek için yapmak zorunda olduğum bir sürü işim var ve bunları yapmak zorundayım diye düşünüyorum.

Rekabetçi bir dünyada, belki bu sorumlulukları duyarak, -biraz daha rahat, biraz daha gönlümüz geniş olarak, -“mangal gibi yürek” diye bir şey var-kendimizi artık çok darlaştırmayalım yahu, şöyle bir açılalım. “Olur mu yahu, o benim düşmanım yahu, ona açılacağım, ondan sonra beni harcayacak, açılmam, döverim, önce o açılsın, bakalım nasıl oluyor?” Unutamıyoruz değil mi; bu hırs feci bir şey.

Gönül bilgedir, bilir; o bakımdan, belki gönlümüze bırakmakta yarar olabilir diye düşünüyorum.